Сүзләргә сорау куй, сүз төркемнәрен ата

Ипи- ?
Җылы - ?
Шатлана - ?
Алар - ?
Имән - ?
Ничек - ?
Аз - ?
Төлкедәй - ?

Җидешәр - ?
Татарча - ?
Зәңгәр - ?
Бу - ?
Булышырга - ?
Ике - ?
Мияу - ?
Микикики - ?

Ни өчен?

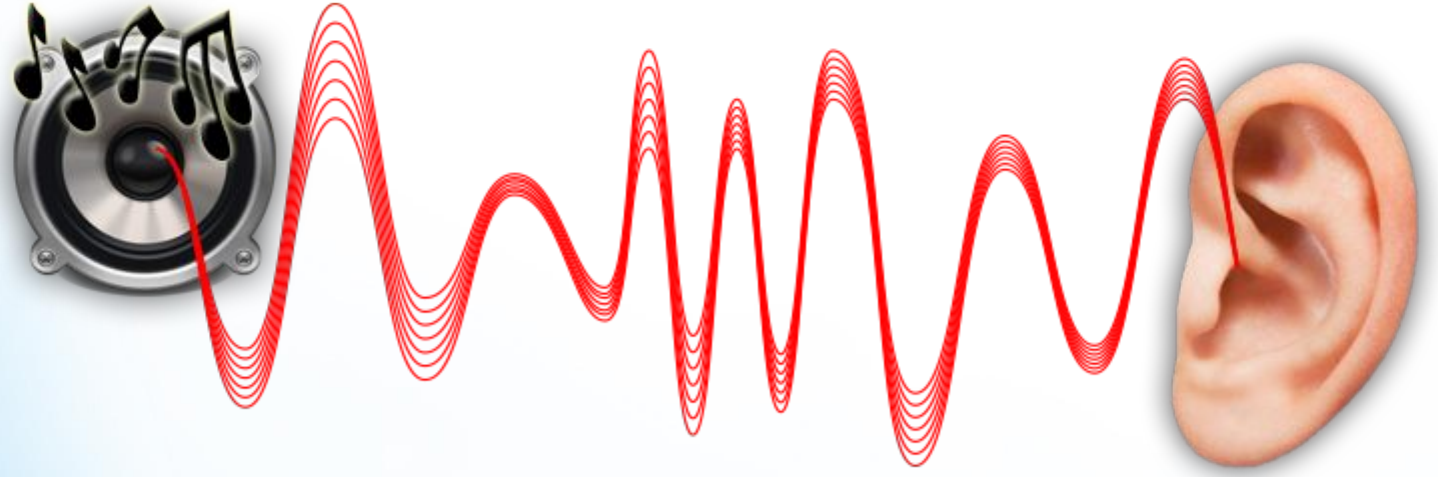

Тавыш - физик күренеш, ул механик тирбәлешләр рәвешендә тарала.Амплитуда һәм ешлык белән характерлана. Амплитуда тавышның яңгыравык булуын характерлый. Ешлык тон, биеклекне билгели.

Аваз ияртемнәре

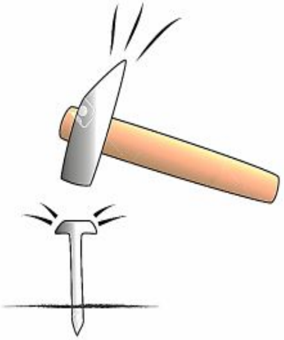

Кеше тавышына, хайван һәм кош-корт, бөҗәкләр чыгарган авазларга, һәм төрле җансыз предметлар тудырган авазларга охшатып ясалган сүзләр

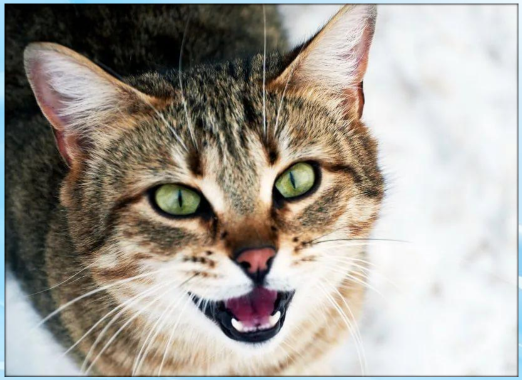
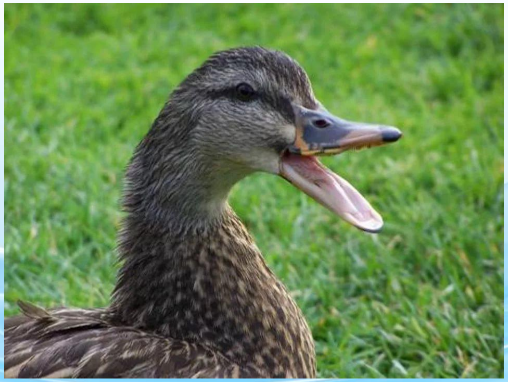

Аваз ияртемнәрен төркемлә

- *иһа-һа-һай, бә-ә, һау-һау, эм-мә-ә, ләң-ләң, мики-ки, му-у…*
- *ка-ка-ка, кыйгак, кикрикүк, кыт-кыт-кыт, пи-би-би, бак-бак, гөлдер-гөлдер…*
- *безз-безз , чарр-чарр…*
- *чаж-пож, шарт-шорт, гөрс-гөрс, шыбыр-шыбыр, шатыр-шотыр, дырк-дырк, даң-доң, келт-келт, тырр-тырр, зырр-зырр, тик-так, гөбер-гөбер, шалт-шолт, тырр-пырр, кылтыр-кылтыр…*
- *дөп-дөп, лап-лап, шап-шап, шак-шык, лакыр-локыр, чап-чоп, тырт-тырт, тып-тып, тыз-быз, тыпыр-тыпыр, мештыр-мештер, мыштыр-мыштыр…*
- *ха-ха-ха, хи-хи-хи, үә-үә, мышык-мышык, пыш-пыш, гөж-гөж, мыдыр-медер, әһем, корык-корык, лыш-лыш, чырык-чырык …*

Аваз ияртемнәренең төркемнәре

1. ***Хайван, җәнлек, кош-корт, бөҗәк тавышларын тасвирлый торган аваз ияртемнәре.***
2. ***Җансыз предметлар чыгарган тавышларга охшатып ясалган аваз ияртемнәре.***
3. ***Кеше хәрәкәте тудырган тавышка охшатып ясалган аваз ияртемнәре.***
4. ***Кеше тавышына охшатып ясалган аваз ияртемнәре.***

Аваз ияртемнәре

Тавышларга охшатып ясалган аваз ияртемнәре белән бергә, кеше яки предмет хәрәкәтен, яктылык яки башка билге буенча табигать күренешен “образлы итеп күз алдына китерү өчен” дә төрле и я р т е м н ә р кулланыла. Аларны гадәттә “образ ияртемнәре” дип атыйлар

Образ ияртемнәре

1. *Я к т ы л ы к* ***һәм*** *т ө с* ***тасвирлары:*** ***ялт, гөлт, ялт-йолт, ялтыр-йолтыр, ялык-йолык, җем-җем***
2. *Х ә р ә к ә т* ***т а с в и р л а р ы:*** ***тыр-тыр, тыз-быз, җил-җил, кәз-кәз, фырт-фырт, мелт-мелт, дерт-дерт, челт-челт, дер-дер***
3. *Э ч к е с и з е м л ә ү г ә,* ***психик халәткә бәйле тасвирлар:*** ***жу, дер-дер, дерт, леп-леп, сулк-сулык***
4. *К ы я ф ә т* **һәм** *характер* ***тасвирлары:*** ***фырт.***

Иятемнәрнең структур төзелеше

а) *ялгызак ияртемнәр*: *гөрс, гөлт, дык, лып, чалт, выжт, дерт, чулт* һ.б.;

б) *парлы ияртемнәр*: *ялт-йолт, лаштыр-лоштыр, шак-шок, шалтыр-шолтыр, калтыр-колтыр, чыш-пыш*;

в) *кабатланып килгән ияртемнәр*: *дер-дер, мелт-мелт, кар-кар, кыйгак-кыйгак, тыпыр-тыпыр, кәз-кәз, җил-җил, дөбер-дөбер, шыгыр-шыгыр* һ.б.;

г) *өч компонентлы аваз ияртемнәре*: *ха-ха-ха, хи-хи-хи, ка-ка-ка, кыт-кыт-кыт* һ.б.

Ияртемнәр нигезендә сүз ясалышы

Аваз һәм образ ияртемнәре нигезендә фигыльләр һәм исемнәр ясала ала.

- **Я с а л м а ф и г ы л ь л ә р:**

а) *–ла/-лә* кушымчасы белән: *шарт**ла**, чыр**ла**, гөр**лә**, чыңла, шау**ла**, мияу**ла** һ.б.*

б) *–а/-ә* кушымчасы белән: *шалтыр**а**, ялтыр**а**, мөгер**ә**, күкер**ә** һ.б.*

в) *–ылда/-елдә* кушымчасы белән:*чыж**ылда**, шак**ылда**, дер**елдә**, дыр**ылда**, выж**ылда**, чәр**елдә** һ.б.*

- **Тезмә фигыльләр** *ит, кил* ярдәмче фигыльләре белән ясала: *ялт ит, келт ит, шарт ит, шылт ит, ду кил, мәж кил һ.б.*
- **Исем ясалышы:** *шарлавык, гөрләвек, гөрелте һ.б.*
- Тикшеренүчеләр шулай ук аваз ияртемнәреннән морфологик аерымлану (конверсия) юлы белән яки башка ысул белән ясалган түбәндәге исемнәрне дә билгелиләр: *күке, тукран, карга, чикерткә, тукмак, йолдыз һ.б.*